

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. и др. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалиста: Учебно-методическое пособие. — М.: Высшая школа, 1989. — 278 с.
2. Фресс П., Пиаже Ж. Экспериментальная психология: В 3 т. Т. 3. — М.: Прогресс, 1973. — 516 с.
3. Коротков А. М. Компьютерное образование с позиций системно-деятельностного подхода // Педагогика. — №2. — 2004. — С. 3–10.
4. Калмыкова З. И. Развивает ли продуктивное мышление система обучения В. Ф. Шаталова? // <http://www.voppsy.ru/issues/1987/872/872071.htm>
5. Машбиц Е. И., Андриевская В. В., Комисарова Е. Ю. Диалог в обучающей системе. — К.: Вища школа, 1989. — 184 с.
6. Обучающие машины, системы и комплексы: Справочник /Под общ. ред. д-ра техн. наук А. Я. Савельева. — К.: Вища школа, 1986. — 303 с.

Олег ДАНИЛЮК

НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ІНФОРМАТИВНОГО ЧИТАННЯ ЯК ОДНА З ЦІЛЕЙ ПОЗААУДИТОРНОГО ЧИТАННЯ З КОМП'ЮТЕРНОЮ ПІДТРИМКОЮ

Розглянуті нові підходи до організації позааудиторного читання як складової процесу вивчення іноземної (англійської) мови студентами — майбутніми перекладачами. Сформульовані вимоги до реалізації комп'ютерної підтримки етапів читання. Визначені п'ять етапів процесу позааудиторного читання, вказані види навчальної діяльності, організаційні форми проведення етапів і види комп'ютерного забезпечення кожного етапу. Огрунтована доцільність використання інформаційних технологій у дослідному процесі.

Процес навчання англійської мови в лінгвістичному ВНЗ має комунікативно-орієнтований і професійно-спрямований характер і спрямований на формування іншомовних дискурсивної і стратегічної складових комунікативної професійної компетенції.

Серед різних видів мовленнєвої діяльності, які мають бути освоєні в процесі навчання англійської мови у ВНЗ (говоріння, читання, аудіювання, письмо, переклад), читання відіграє першорядну роль. Важливість довершеного володіння англомовним читанням як видом вербального спілкування для майбутніх перекладачів визначається тим, що для них читання та розуміння спеціальних текстів є переважним видом професійної діяльності.

Професійно-орієнтоване читання іноземною мовою вченими-методистами визначено як окремий вид іншомовної мовленнєвої діяльності, яку структуровано, досліджено, визначено можливі форми навчання видам цієї діяльності у лінгвістичному ВНЗ [1]. Сформовано визначення такого читання, як інформативне, що розглядається складовою вербального письмового спілкування, діяльністю, спрямованою на пошук особистісно-значимої інформації у тексті, нової для читача (тобто виділення рематичного ряду), яка завершується задоволенням професійних інформаційних потреб у формі набуття інформації, цільового використання (присвоюючи-інформативне, асимілятивно-інформативне читання), оцінки (оцінювально-інформативне читання), і, нарешті, генерування нових висновків, тверджень, знань (створюючи-інформативне, креативно-інформативне читання).

Професійно-орієнтоване англомовне читання, як правило, є процесом, що відбувається індивідуально, тому технологія навчання англомовного читання у лінгвістичному ВНЗ повинна бути зорієнтованою на забезпечення максимально можливої самостійності суб'єкта навчання у навчальній діяльності. Організаційною формою навчання, яка найбільше відповідає вимогам індивідуалізації, може бути, на нашу думку, самостійне позааудиторне читання.

Цілі позааудиторної складової процесу навчання англійської мови у лінгвістичному ВНЗ у сучасній літературі з методики навчання іноземної мови визначаються як комплекс, до якого входить не тільки формування сукупності мовленнєвих компетенцій, а й формування професійних і загальнокультурних знань, виховання схильності до самостійної пізнавальної діяльності [1].

Самостійна робота студентів, якщо вона є диференційованою відповідно до інтересів і початкової мовної підготовки, може бути реалізована як процес самостійного комунікативно повноцінного різножанрового читання з використанням різноманітної довідкової літератури; аудіювання (перегляду фільмів, відеозаписів, телепередач тощо); розширення лексичного запасу та вдосконалення мовних умінь відповідно до прочитаних і аудіюваних текстів; спілкування з носіями мови в різних формах — усній (при особистих контактах, телефоном, у т. ч. з використанням ІР-телефонії тощо) і письмовій (ділові та особисті листи, електронні повідомлення); повторення мовного матеріалу та робота з подолання мовних помилок, у тому числі з використанням навчальних посібників [3].

При проектуванні позааудиторного читання як складової педагогічної технології необхідно враховувати види діяльності, переважні на різних етапах позааудиторного англомовного читання, та їх проєкціювання на майбутню фахову діяльність студентів.

Так, перш ніж планувати навчання читання, потрібно визначитись із переважною спрямованістю професійно-орієнтованого англомовного читання майбутніх перекладачів.

Це необхідно для того, щоб педагогічно доцільно спланувати процес позааудиторного читання, зокрема, сформувавши базу професійно-орієнтованих англомовних (бажано автентичних) текстів, виконати формування відповідної системи навчальних задач і вправ [7].

Позааудиторне читання, як складова позааудиторної навчальної діяльності студента, має за мету:

- привчати майбутнього фахівця до самостійної роботи з спеціальною англомовною літературою, англомовними документами, в т. ч. на електронних носіях;
- формувати та розвивати мовленнєві навички студентів;
- розширювати активний словниковий запас студентів, враховуючи їхню спеціалізацію як майбутніх фахівців;
- виявляти та розвивати здатність до творчої діяльності;
- формувати здатність вести тематичні бесіди тощо.

Крім пізнавальних і виховних цілей, позааудиторне читання слугує тактичним цілям навчання, які реалізуються через систему моніторингу. Результати моніторингу самостійної навчальної діяльності студентів (самостійного читання), якщо вони отримуватимуться викладачем тоді, коли не буде запізно коригувати навчальний процес, можуть стати сигналом зворотного зв'язку для формування інтерактивної складової технології навчання [8].

Формулювання мети статті. Оскільки одним з основних завдань навчання іноземної мови є формування навичок синтетичного читання, тобто розуміння тексту як єдиного змістового утворення без перекладу рідною мовою, позааудиторне читання повинне сприяти розвитку безперекладного розуміння англомовних текстів, у тому числі (і передусім) фахово-орієнтованих [1].

Розглядаючи іншомовне читання, яке за означенням З. І. Кличнікової є «процесом сприйняття та активного опрацювання графічно закодованої інформації у системі тієї або іншої мови» [5], слідом за І. Л. Бім та А. Н. Євсіковою визначимо цю діяльність як спрямовану на те, щоб «забезпечити прийняття та опрацювання інформації [4].

Варто зазначити, що будь-який текст містить змістову, емоційну, лінгвістичну та іншу складові, тому професійно-орієнтоване читання іноземною мовою та навчання цьому читання необхідно орієнтувати як на змістову, так і на лінгвістичну складові. Формування активного професійно-орієнтованого словника, який містить професійну лексику, є додатковою метою позааудиторного читання.

Аналіз проблеми навчання професійно-орієнтованого англомовного читання вказує на те, що ефективність процесу навчання цього читання, який реалізується в традиційних організаційних формах, методах і засобах є недостатньою.

Як було зазначено вище, професійно-орієнтоване англомовне читання, навчання якого є однією з цілей навчання англійської мови у лінгвістичному ВНЗ, можна класифікувати як «інформативне читання».

Відповідно до розуміння сутності позааудиторного читання як форми навчальної діяльності та з урахуванням вимог до англомовного читання як методу і засобу навчання, зміст навчання, організаційні форми, методи навчання та управління навчальним процесом повинні реалізувати адаптивне управління кожним з етапів англомовного читання. Позааудиторне читання, без

використання комп'ютерно-орієнтованих засобів і систем навчання, як правило, реалізується у п'ять етапів:

1. передтекстовий етап, який іноді проводиться з групою студентів на аудиторному занятті;
2. безпосереднє читання тексту та сприйняття його змісту;
3. спроба усного переказу змісту тексту (тренування у переказі змісту);
4. формування словника найбільш вживаних слів та виразів;
5. звітування про виконану роботу, коригування викладачем результатів навчання [2].

Як можна побачити, етапи 2–4 відбуваються без участі викладача. Опосередкований вплив на діяльність суб'єктів навчання на цих етапах викладач здійснює тільки через сукупність дидактичних матеріалів. Таким чином, недостатня ефективність процесу самостійного позааудиторного іншомовного читання, на нашу думку, зумовлюється недовістю управляючих навчальних впливів, недостатнім рівнем активного супроводу навчання студента на вказаних вище етапах.

Позааудиторне англомовне читання студентів з комп'ютерною підтримкою може бути організоване відповідно до викладеної у таблиці 1 моделі.

Передтекстовий етап читання, зокрема, повинен бути забезпечений засобами навчання (друкованими рекомендаціями, лексичним матеріалом, граматичними вправами), призначеними для формування бази апперцепції; актуалізації граматичних знань, актуалізації та поповнення словникового запасу. Критерії добору матеріалів для передтекстового етапу повинні формуватись як з точки зору актуалізації лінгвістичної складової, так і професійної спрямованості. Остання, як можна твердити, використовуючи висновки С. К. Фолмкіної щодо ролі зацікавленості суб'єктів навчання і впливу її на успішність засвоєння навчального матеріалу [8], А. Н. Леонтьєва щодо ролі позитивного підкріплення діяльності [6]. Загалом К. Левіна щодо психологічного «ефекту незавершеності дії», може суттєво вплинути на успішність процесу навчання. Передтекстовий етап може відбуватись із використанням спеціалізованого програмного забезпечення. Самостійна робота студентів з програмним засобом (виконання комп'ютерних вправ) може відбуватись у формі відповідей на запитання (репродуктивна діяльність, у ході якої відбувається поповнення вокабуляра, актуалізація латентної лексики за рахунок довільного та мимовільного запам'ятовування, що відбуваються як наслідок багаторазових пред'явлень). На цьому етапі повинні актуалізуватись і граматичні складові, що теж можливе у процесі виконання комп'ютерних вправ.

Передтекстові вправи можуть містити завдання, подібні наведеним нижче.

1. ...є протилежним до ... (*Dull is the opposite of: bright, little, wide, deep, narrow*).
2. Згрупувати слова за змістом (Match the words for with the words for places. Jobs: watchman, lawyer, vicar. Places: police station, court, church).

Текстовий етап, який забезпечується фахово-орієнтованими, бажано автентичними текстами, відбувається також без участі викладача. Цей етап позааудиторного читання сприяє формуванню навичок розуміння тексту безпосередньо мовою оригіналу. Критерії відбору текстів для позааудиторного читання майбутніх перекладачів подібні до критеріїв подібного спрямування, сформульованих багатьма дослідниками методики навчання англомовного фахово-орієнтованого читання. Специфічним, однак, є те, що автентичні англомовні фахово-орієнтовані тексти для читання перекладачів практично неможливо адаптувати, тобто вирішити проблему синхронізації читання і вивчення граматичного матеріалу дуже складно. Таким чином, вимога автентичності текстів протирічить вимозі їх доступності.

На цьому етапі може та повинно відбуватися також поповнення лексичного запасу. Уведення нової іншомовної лексики, як показали в 80-90-і рр. ХХ ст. Ю. В. Гнаткевич, А. С. Балахонов та інші дослідники, може відбуватись у процесі читання, тобто на власне текстовому етапі.

Суб'єктам навчання рекомендують уважно прочитати текст, усно сформулювати короткий переказ його змісту та занотувати найбільш характерні для тексту слова, словосполучення та вирази нейтрального або спеціального характеру. Таке завершення етапу безпосередньої роботи з текстом формує готовність студента до третього етапу, який відбувається за участю викладача. Матеріал для читання (текст) на цьому етапі подається у формі документів на папері. Можливе подання тексту в електронному вигляді, але з можливістю виведення на папір. Вимоги обов'язкової наявності паперового варіанту тексту, або можливості його отримання витікають як із необхідності забезпечення індивідуального підходу до навчання (паперовий варіант документу студент може використовувати у будь-якому оточенні, за відсутності спеціально створе-

ного навчального середовища, обладнаного комп'ютером), так і з урахуванням специфіки майбутньої фахової діяльності перекладачів.

Післятекстовий етап, реалізація якого для англомовного позааудиторного читання, за свідченням багатьох авторів [1; 8], є самостійною педагогічною проблемою. Його проведення ускладнене необхідністю індивідуального спілкування викладача зі студентом, яке дуже складно ефективно реалізувати за умов групових організаційних форм навчання (етап 4, таблиця 1). На першому кроці цього етапу реалізуються: функція моніторингу процесу навчання (формування бази оцінкового судження, яке може подаватись у формі рейтингового балу, формування коригуючих навчальних впливів та коригування форм, темпу подання і частково змісту навчального матеріалу); систематизація та закріплення отриманих знань (використання лексем, які містились у тексті та іншого лексичного матеріалу); підкріплення мотивації. Подальше засвоєння навчального матеріалу виконується на другому кроці (етап 5, таблиця 1).

Протиріччя між можливістю довільного вибору студентом видів і форм навчальної діяльності, об'єктів навчальної діяльності (текстів на паперових носіях, електронних документів) різного рівня складності, довільного темпу навчальної діяльності та необхідністю ефективного управління цією діяльністю зумовлює необхідність використання інноваційних технологій, зокрема як способу реалізації опосередкованого управління навчальною діяльністю суб'єкта навчання.

Комп'ютерно-орієнтовані завдання післятекстового етапу можуть бути побудовані з використанням конструкцій, приклади яких наведено нижче.

1. Agree or disagree with the following ... (Yes/No)
2. Give short answers to the questions expressing your agreement (Model ...).
3. Choose several of the words from the text. Use a dictionary/computer or net search field (Google's or another search engine — Meta_Ukraine, Rambler etc.) to build up more associations/collocations of each word.

Конструювання фатичного діалогу для проведення післятекстового етапу є дуже складним завданням, оскільки необхідно погодити дві протилежних вимоги: необхідність формування умов для продуктивного відтворення навчального матеріалу, які забезпечуються шляхом відкритого (конструйованого) введення відповіді, і мінімальність непередметних вимог до суб'єкта навчання.

Управління навчальною діяльністю студента, опосередковане через програмно-апаратні засоби, повинно здійснюватись так, щоб забезпечити максимальну ефективність навчання. Забезпечення максимальної ефективності навчального процесу може бути реалізоване за умови виконання вимог включення суб'єкта навчання у максимально можливу кількість видів навчальної діяльності. Види навчальної діяльності суб'єкта навчання (рецептивна, репродуктивна, продуктивна та комунікативна), які є переважними на різних його етапах, повинні обиратись не тільки з традиційної для методики навчання іноземної мови точки зору, а і з урахуванням максимальної ефективності навчально-виховного процесу, який здійснюється за умов застосування засобів навчання нового покоління, інформаційно-комунікаційних технологій.

Найпростішим для реалізації у формі комп'ютерних вправ є здійснення контролю засвоєння навчального матеріалу на репродуктивному рівні. Сигналом зворотного зв'язку (від суб'єкта навчання до системи управління) у цьому випадку є правильність або неправильність відтворення ним зразка (слова, словосполучення, ідіоматичного звороту, граматичної форми, тощо). Разом з тим можлива реалізація контролю рецептивної, продуктивної та комунікативної діяльності шляхом аналізу результатів діяльності студента.

Висновки. Реалізація процесу англомовного позааудиторного читання майбутніх перекладачів з використанням комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання може бути здійснена відповідно до моделі, поданої у таблиці 1. Розроблена та представлена модель позааудиторного читання суттєво відрізняється від тієї, яка застосовується у більшості немовних ВНЗ, оскільки використання комп'ютерних засобів навчання дозволяє вирішити проблему здійснення ефективного контролю та самоконтролю навчальної діяльності.

За своїм характером позааудиторне читання є синтетичним читанням або, за іншою класифікацією, інформативним читанням; за місцем проведення — це, як правило, позааудиторне або домашнє читання; за способом читання — це усне читання з одночасним виявленням змісту, виконанням аналізу змісту та його засвоєння. Отже, позааудиторне читання майбутніх перекла-

дачів є обов'язковою формою навчальної діяльності, ефективність якої може бути суттєво підвищена з використанням комп'ютера.

Таблиця 1

Модель процесу англomовного позааудиторного читання з використанням комп'ютерної системи

	Назва етапу	Форма проведення	Місце проведення	Засоби подання	Роль ІКТ	Мета етапу
1.	Інструктування студентів	Планові консультації	Аудиторія	Інструктивні матеріали на паперових носіях, електронні документи, ПК	Демонстраційне-тренувальне застосування	Підготовка студентів до роботи, формування орієнтовної основи діяльності
2.	Передтекстовий етап	Індивідуальна робота з програмним засобом	Комп'ютерний клас, домівка	Педагогічний програмний засіб, веб-браузер	Відтворення комп'ютерних вправ	Актуалізація опорних знань (лексики і граматики) формування професійно-спрямованої мотивації навчальної діяльності
3.	Текстовий етап	Індивідуальна робота з програмним засобом, з текстами на папері	Аудиторія, комп'ютерний клас, домівка	Електронний або паперовий документ, педагогічний програмний засіб	Подання тексту зі спеціальним форматкуванням, здійснення контролю за швидкістю читання	Навчання читання і розуміння
4.	Післятекстовий етап 1	Відбувається у формі тренувальних вправ, які виконуються за ПК	Аудиторія, комп'ютерний клас, домівка	Педагогічний програмний засіб, веб-браузер	Шляхом виконання комп'ютерних вправ контролюється сприйняття змісту тексту, засвоєння граматичних норм та лексики	Визначається рівень навчальних досягнень студента, здійснюється рефлексія студентом власних навчальних досягнень
5.	Післятекстовий етап 2	Написання рефератів, група та індивідуальна консультація	Аудиторія, комп'ютерний клас	Педагогічний програмний засіб, веб-браузер	Результати опрацювання протоколу діяльності студента передаються викладачу у формі бази для оцінкового судження	Моніторинг навчально-виховного процесу, формування сигналу зв'язку з вчителем

ЛІТЕРАТУРА

- Gigl G. Lesen, ein Handbuch. — Hamburg, 1974. — 126 s.
- http://artlib.osu.ru/konf_d2/Members/Chepeleva1.htm.
- Зайцева И. В., Зарицкая Л. А. Самостоятельная работа студентов при обучении иностранному языку // http://artlib.osu.ru/konf_d2/Members/zaiceva.htm/
- Бим И. Л., Евсикова А. Н. Пути повышения эффективности обучения чтению // Иностраный язык в школе. — 1977. — №4.
- Клычникова З. И.. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке. — М.: Просвещение, 1983. — С. 207.
- Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. — 4-е изд. — М.: МГУ. — 1981. — 584 с.
- Скляренок Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // Іноземні мови. — 1999. — №3. — С. 28–29.
- Фоломкина С. К. Методика обучения чтению на английском языке в средней школе: Автореф. дис. ... д-ра. пед. наук. — Пермь, 1990. — 18 с.